

ПРОФЕСІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА В ЗАРУБІЖНІЙ І ВІТЧИЗНЯНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Проблема професійної ідентичності актуальна тому, що вона безпосередньо стосується таких важливих для сучасної людини проблем, як професійне зростання, духовність, самопізнання й самовдосконалення в професійній діяльності, що є важливим не лише для окремо взятої людини, а й для суспільства в цілому.

На думку Н.Л. Іванової, професійна ідентичність є самостійним поняттям, що має власний зміст. Вона формується в процесі професійного розвитку і є показником становлення особистості професіонала і її професіоналізації.

Однією з проблем вивчення професійної ідентичності є визначення її місця в структурі ідентичності в цілому. Ідентичність розглядають як самовизначення соціального суб'єкта, а ідентифікацію – як процес емоційного самоототожнення (що не є усвідомленим) суб'єкта з образом «значущого іншого». Філософський зміст цього поняття походить від латинського – тотожність, однаковість, рівнозначність, подібність процесів, явищ або понять. В соціальних науках процес ідентифікації концептуалізується як процес становлення і формування ідентичності.

Історія розвитку концепту «ідентичність» пов'язана з розвитком філософських та психологічних підходів до проблеми становлення індивідуальності людини, пошуку сенсу існування, усвідомлення місця та ролі в соціумі, схожості і відмінності від інших людей.

Інтерес до проблеми ідентичності виник ще в кінці ХІХ століття. Зокрема, В. Джемс у праці «Принципи психології» і Е. Фромм у праці «Втеча від свободи» розглядали концепцію осмислення людиною своєї самототожності, своїх меж і свого місця у світі.

У зарубіжній психології існує декілька підходів до проблеми дослідження ідентичності: *психоаналітичний* (А. Фрейд, Р. Гартман, Е. Еріксон, Дж. Марсія та ін.); *символічний інтераціоналізм* (Дж. Мід, І. Гофман, Л. Краппман, Ю. Хабермас, Р. Дженкінс та ін.); *когнітивний підхід* (Х. Теджфел, Дж. Тернер, Р. Брейкуелл, М. Яромовіч та ін.); *гуманістичний напрям* (К. Роджерс, Е. Фромм, А. Маслоу). Всі теоретичні і емпіричні підходи до вивчення ідентичності не суперечать, а швидше доповнюють один одного, виділяючи в якості свого предмета дослідження різні сторони феномену ідентичності.

Отже, *ідентичність* – це поняття, що відображає унікальність та неповторність особистості, єдність реальної поведінки з прагненнями, переконаннями людини. У переважній більшості досліджень прослідковується два основні аспекти ідентичності: особистісний та соціальний, що відображають усвідомлення власної автономності, унікальності та відчуття приналежності до соціальної групи.

Аналіз основних підходів у дослідженні структури ідентичності виявляє різноманітні погляди на типи та види ідентичності. Зокрема, виокремлюється «психосоціальна», «позитивна» і «негативна» ідентичність (Е. Еріксон); пропонуються різні моделі ідентичності, такі як «дифузія», «передвизначена ідентичність», «мораторій», «досягнута ідентичність» (А. Ватерман, Дж. Марсія); вивчаються «усвідомлювана» й «неусвідомлювана» (Дж. Мід), «актуальна» і «віртуальна» (Е. Гоффман), «реальна», «ідеальна», «негативна» і «пропонована ідентичність» (Р. Фогельсон), «об'єктна ідентичність», «особистісна» і «соціальна ідентичність» (Г. Брейкуелл, Р. Дженкінс, У. Дойс, Ю. Хабермас, Г. Теджфел, Дж. Тернер, М. Яромовіц), «психофізіологічна», «соціальна» та «особиста» (В. Агеєв, Н. Іванова, І. Кон, В. Павленко), «проспективна ідентичність» (С. Мінюрова, Л. Плеханова) та ін.

Феномен професійної ідентичності розглядається вітчизняними і західними дослідниками (В.С. Агеєв, А.А. Азбель, О.В. Гавріченко, Г.В. Гарбузова, І.Е. Григорович, Н.В. Евтешина, З.В. Єрмакова, Е.П. Ермолаєва, Д.Н. Завалишина, Є.Ф. Зеєр, Н.Л. Іванова, Е.В. Конева, Т.В. Міщенко, Г.У. Солдатова, Е.Е. Трандіна, М. Аргайл, М. Борневассер, П. Родес, Р. Фінчман, К. Adams, J.J. Amett, D.D. Armishaw, S. Beder, L.E. Hart, J.E. Hofman, K.R. McGowen, M. Moore, J. Mprugose, J. Sonnenfeld, D. Waitlow).

Найбільшим доробком сучасної психології можна вважати дослідження професійної ідентичності, в яких цілісно розкриваються питання особистісного та професійного становлення фахівця (В. Бодров, Ж. Вірна, Н. Волянук, Є. Клімов, Г. Ложкін, Ю. Поваренков, Н. Шевченко, Л. Шнейдер та ін.).

Ми згодні з точкою зору В.М. Одінцової, І.П. Кузьміної з приводу того, що в психології не існує єдиного підходу у визначенні професійної ідентичності, оскільки автори різних психологічних шкілкладають свій сенс в трактування цього феномену.